

KIRÁLY JENŐ: A MAI FILM SZIMBOLIKÁJA

Hegeltől a texasi láncfűrészességig

VARGA ZOLTÁN

KIRÁLY JENŐ UTOLSÓ KÖTETE A FILM SEGÍTSÉGÉVEL, A PSYCHÓTÓL A SAUL FIÁIG VIZSGÁLJA KORUNKAT, AMELYBEN AZ EMBER LEGFŐBB TEHETSÉGE AZ ALJASSÁG.

Hat évvel *A film szimbolikája*-könyvsorozat IV. kötetpárosa után idén újabb kiadvánnyal bővült Király Jenő gigantikus filmkönyv-szériája, amely az utolsó is egyben. A szerző augusztusban elhunyt. Életművének tehát a zárótételeként vehetjük kézbe *A mai film szimbolikáját*: szemben a sorozat előző darabjaival, az érdeklődők ezúttal hozzáférhettek a kiadványhoz a könyvesboltokban, köszönhetően a művet megjelentető Eszmélet Alapítványnak. A szerkesztői munkákat újfent Balogh Gyöngyi, a lektori teendőket pedig az utószót is jegyző Varga Anna végezte. Közel 660 oldalas terjedelmével, hihetetlen ismeretanyagot mozgósító, egyszerre páratlanul kifinomult és mélyenszántó fejtegetéseivel a kötet az előző munkák továbbvitelének tűnhet, *A mai film szimbolikája* azonban némiképp átvariálja az eddig megszokott hangsúlyokat.

A korábbi könyvekben artikulálódó (nagy leegyszerűsítéssel nevezzük így) társadalomkritikai töltet immár dominánssá vált, így nem elsősorban a filmek elemzéséhez, a műfajrendszer vizsgálatához vagy a filmkultúra értelmezéséhez járulnak hozzá a „filmen kívüli” kortárs világot térképező megfigyelések, hanem éppen fordítva. A filmkultúra kínálata mintha csak sorvezető lenne a rendkívül vaskos és sokrétű társadalmi, történelmi és politikai diagnózisnak, amely az eddigi Király-művek hasonló vonásaihoz képest sokkal nyíltabban és radikálisabban épül ki. Ez alapján *A mai film szimbolikája* nem is feltételezi szűkségyszerűen a könyvsorozat korábbi kötetekben foglaltak ismeretét, érthető azok nélkül is; a tét ugyanis a globális turbókapitalizmus által formált (illetve deformált), elembertelenedett világ anomáliának a sebészkes pontosságával ható, ugyanakkor sokszor akasztófahumorról dúszított, tiltakozó hangú és akár forradalmi hevületű vizsgálata. Ennek jegyében a szerző olyan spektrumot fog át, amely a legkisebb privátaljasságtól a legkártekonnyabb kollektív történelmi gáztetkig ível – a hatalom patológiájától kezdve a politikai korrektség cenzurális terrorján át a nemi szerepek program-szerű összezavarásáig és így tovább. Király könyve élénk viták kiváltására feltehetően alkalmas társadalomtudományi alpmű is lehetne, ha kivennénk belőle a filmes anyagot; ahogyan a 211. oldalon olvashatjuk: „A globálterrorizmus nem más, mint a harmadik világháború, a globáldespotizmus ma az, amit világpolitikának neveznek.” *A mai film szimbolikája* nem csak tudományos mű – lázadás is egyszersmind.

A kötet címe kissé megtévesztő, mert nemcsak a kortárs filmek közül

verbuválódnak a fejtegetések tárgyát képező és az állításokat erősítő-alátámasztó példák, hanem a filmtörténet egészéből, s immár nincs prioritása a műfajfilmeknek sem: a tömeg-, a *midcult*- és a művészfilm egyaránt jelen van a kötetben. Mégis találunk olyan korszakváltó művet, amely a perspektívatlanságnak és az elajlásodásnak a turbókapitalizmusban tetőző állapotait Király értelmezése nyomán szinte látnoki módon előre- vetíti: a nemcsak film-, de kultúr-, sőt léttörténelmi paradigmaváltást hozó Hitchcock-film, a *Psycho* több mint 40 oldalas lenyűgöző filmfejtés tárgya a könyv elején. A továbbiakban – mint azt Király olvasói, illetve előadásainak hallgatói megszokhatták – nem a kronológia vagy más lineáris(nak tetsző) kifejtéslogika alapján következnek egymásra a filmfejtések; mintha a társadalom- és filmtudományi gondolatmenet tudatfolyamként formálódna meg, amely arra ösztönözhet, hogy hagyjuk magunkat sodródni a Király-szövegben, s barangoljunk benne. A *Saul fiáról* szóló rész után a *Saló*-fejezethez lépünk át; később összekapcsolódó „filmcsokrok” alapján ismerjük meg a szenvedélybetegségek, az önpusztítás és a perverziók kultuszát (a *Félelem és reszketés Las Vegasbantól a Hideg csó*ig). Az enigmatikus címekekkel ellátott fejezetek (például *Mazochista árnyvilág és szadista léleksebészet*; A *flexibilis embertől a gyurmáig*) is megvilágosító erejű betekintést nyújtanak olyan filmekbe, amelyeket jó eséllyel még soha nem tüntettek ki ilyen értő figyelemmel: legyen szó a *Psycho* nyomán színre lépő fűrészese és mészárosok őrjöngését taglaló Fulci-féle *New York-i hasfelmetsző*ről, vagy a „maszsa-, gumi- és takonyemberek” között dagonyázó Zemeckis-filmről, a *Jól áll neki a halálról*.

A mai film szimbolikája, akár csak előzményei, komoly szellemi energiabefektetést igénylő olvasmány, ráadásul – persze ez aligha a könyv bűne – a „világunkról” alkotott diagnózis könnyen elveheti maradék életkedvünket is. Ám éppen a Király-életmű és az ilyen könyvek (kivált a kötet végén megidézett westernműfaj emlékei) figyelmeztetnek, hogy még nincs veszve minden.

ESZMÉLET ALAPÍTVÁNY, 2017.

